

Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендируй

ISSN 2181-7138

№ 1/1 2022 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕҰОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Гүлмира КАРЛЫБАЕВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДНОВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкөмлестириўшилер:

**Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы**

**Өзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сөз хәм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.**

**Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz**

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириуй» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлұматларға автор жууапкер.

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Рахмонов А.Р. Оилада фарзанд тарбиясини йўлга қўйиш асосида миллий ватанпарварлик туйғусини шакллантириш	4
Шерматов М.Н. Ўқитувчи педагогик маҳорати ва компетентлик	7
Якубова М.Ю. Умумтаълим мактаблари ўқувчиларида креативлиқни шакллантириш	11
Байметов М.М. Ўқув ва ишлаб чиқариш амалиётлари интеграциясини таъминлашнинг дидактик тамойиллари	14
Балтабоев С. А., Сатторов В.Н. Талабалар мустақил ишлашини илмий ташкил қилиш ..	18
Караев В.Ш., Маматқулова З.С. Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини аниқлаш ва баҳолаш	21
Сайидова М.Х. Инновацион педагогик технологиялар асосида ўқитиш - талабаларда умумкасбий билим ва кўникмаларни ривожлантириш омили	25
Нурматов Ф.А. Таълимнинг мактаб тизимида валеологик тарбияни муаммолари	30
Турсунов А.Э. Ҳарбий таълим технологиясининг педагогик асослари	32
Халмухамедова М.А. Нақшбандия тариқати илмий мероси орқали талабаларнинг маънавиятини ошириш	36
Хамидов Ж.А. Ўқувчиларни креатив тадқиқотчилик ва касбий кўникмаларини танқидий фикрлаш орқали ривожлантириш	39
Чориев И.Р. Специфика процесса подготовки в современной системе повышения квалификации	44

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУҶҲЫЙЛИҚ ТИҲКАРЛАРЫ, ТАРИҲ, ФИЛОСОФИЯ

Анкабаев Р.Т., Ибрагимов Х.Х. Тўғарак машғулотида халқ амалий безак санъати ривожининг педагогик муаммолари тарихидан	48
---	----

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Абдуллаева М.С. Ўқувчилар касб – ҳунар кўникмаларини ривожлантиришда робототехниканинг ўрни	52
Лухманов Д.Б. Баркамол авлод болалар мактабларида робототехника, меҳатроника, муҳандислик тўғаракларини кластер технологиялари асосида ташкил этиш	56

БАСЛАҶЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТАРБИЯ

Шермухамедов Р.С. “Баркамол авлод” болалар мактабларида тўғараклар фаолиятини ташкил этишнинг инновацион технологиялари	62
Юсупбаева А.С. Бошланғич синф ўқувчиларини жисмоний ривожланишида ҳаракатли ўйинларни ташкил этиш	67

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Sultonov Z.S. Maktabda jismoniy tarbiya darslarini o'tkazish xususiyatlari	72
Абдулахатов А.Р., Нигматуллаева Д.Р. Ғолиб ва мағлуб курашчилар мусобақа олди руҳий ҳолати ва техник-тактик маҳорат даражасининг ўзаро алоқадорлиги	75
Абдулахатов А.Р., Қулбулов Ф.Н. Спорт умуминсоний кадрият ҳамда тарбия воситаси сифатида	80
Болтаев Ш.Э. Ёш волейболчиларни инновацион ёндашув асосида машғулот жараёнини ташкил этиш	87
Худойбергенов Ж.С. Кураш миллий спорт турини янада оммалаштириш ва ривожлантириш	92
Жумаев А.Т., Турдиев Ф.А. Бошланғич синф ўқувчиларида ҳаракатли ўйинларни кластер усулида олиб бориш	95
Зокиров У.М., Абдуназарова З.А. Актив ва пасив туризм турлари орқали ўқувчи-ёшларнинг жисмоний фаолиятларини ривожлантириш	100
Зокиров У.М., Назаров Ф.И. Ёш волейболчиларнинг жисмоний тайёргарлигини ривожлантиришда ҳаракатли ўйинлардан фойдаланиш	103
Абдулахатов А.Р., Зулхайдоров Ж.А. Профессional футболчиларни жисмоний тайёргарлиги бўйича моделлаштириш меъёрлари	106
Одилов О.Н. Жисмоний тарбия таълими жараёнида талабаларда экологик маданиятни ривожлантириш ижтимоий-педагогик зарурият	110
Султонов А.И. Йиллик тайёргарлик циклида эркин курашчиларни машғулот жараёнини ташкил этиш	114
Умаралиева Д.У., Тошқувватов О.А. Умумий ўрта таълим мактабининг 7-8 синф ўқувчиларини спорт ўйинлари орқали жисмоний тайёргарликларини ривожлантириш ..	118
Хабибуллаев С.Х., Джурабоева Д. Мини футбол бўйича мусобақаларни ўтказишда мусобақа қоидаларининг аҳамияти	122
Шадиев А.Ё. Умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларининг тезкор-куч сифатларини амалиётга татбиқ этиш	125
Утепбергенов А.К., Шукурллаев Ж.М. Волейбол спорт тури воситасида мактаб ўқувчиларида жисмоний сифатларни ривожлантиришда акмеологик ёндашув	128
Зуфаров Т.У. Организация и методы подвижных игр для физического развития детей дошкольного возраста	132
Маматкулов Р.С. Значение кластерного метода в развитии физического воспитания студентов с использованием легкоатлетических упражнений	136
Маматкулов Р.С. Значение спортивно-оздоровительного кластера в подготовительной части уроках гимнастики	140

МИНИ ФУТБОЛ БЎЙИЧА МУСОБАҚАЛАРНИ ЎТКАЗИШДА МУСОБАҚА ҚОИДАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ

Хабибуллаев С.Х.

ЧДПИ жисмоний маданият кафедраси катта ўқитувчи

Джурабоева Д.

ЧДПИ 1-курс магистратура талабаси

Таянч сўзлар: фол, четлаштириш, огохлантириш, 6-метрлик жарима тўпи (пенальти), бурчак тўпи, тайм-аут, баҳсли тўп, қўшимча вақт, эркин зарба, ўйин вақти, ҳужум, блоклаш, симуляция, подкат.

Ключевые слова: фол, удаление, предупреждение, удары с 6-метровой отметки, угловой удар, тайм-аут, спорный мяч, дополнительное время, свободный удар, игровое время, атака, блокировка, симуляция, подкат.

Key words: foul, sending-off, warning, shots from the 6-meter mark, corner kick, time-out, held ball, extra time, free kick, playing time, attack, blocking, simulation, tackle.

Кириш: Сўнги йилларда халқимизнинг саломатлиги тўғрисида ғамхўрлик қилиш, маънавий ва жисмоний баркамол авлодни шакллантириш, миллионлар ўйини бўлган ва мамлакатимизда алоҳида ўрин тутадиган спортнинг футбол, мини футбол турига аҳолини, айниқса ёшларни кенг жалб этиш бўйича бир қатор чора-тадбирлар амалга оширилиб келинди.

Бугунги кунда Ўзбекистонда футболни ривожлантиришга йўналтирилган 255 та спорт таълим муассасалари фаолият юритади, улардан:

209 таси болалар-ўсмирлар спорт мактаблари;

14 таси болалар ва ўсмирлар футбол академиялари;

15 таси профессионал футбол клублари ҳузуридаги болалар ва ўсмирлар футбол мактаблари;

17 таси хусусий футбол мактаблари.

Республика аҳолиси 33,6 миллион кишидан зиёд, шундан футбол билан шуғулланувчилар сони 327 291 (аёллар- 11 884) нафарни ташкил этади. Шундан 297 та спорт таълим муассасаларида футбол билан 7-18 ёшдаги шуғулланувчилар сони 45 919 (шундан аёллар 610) нафар, профессионал футболчилар 2 220 (аёллар 400) нафар. Аҳолининг 0,14% мунгазам равишда футбол билан шуғулланиб келмоқда.

Ўзбекистонда футбол ва мини футболни аҳолининг энг оммавий спорт турига айлантириш, юқори иқтидорга эга бўлган ёш футболчиларни танлаш, саралаб олиш ва уларни профессионал спортчилар сифатида тайёрлаш тизимини йўлга қўйиш, мамлакат футболлини ривожланган мамлакатлар билан рақобат қиладиган даражага етказиш, халқаро талаб ва стандартлар асосида футбол бўйича мутахассисларни тайёрлаш, футбол клублари фаолиятини ривожлантириш, терма жамоалар учун ўқув-машқ жараёнини самарали ташкил қилиш, мамлакатимизда футбол бўйича йирик халқаро мусобақалар, жумладан, ўсмирлар, ёшлар ва хотин-қизлар жамоалари ўртасида жаҳон ва қитъа биринчиликларини ташкил этиш асосий вазифа ҳисобланади.

Замонавий футболнинг бугунги ривожланиш тенденцияси унга фақатгина оммалашган спорт тури сифатида эмас, балки мамлакат аҳолиси, айниқса, ёшларни соғлом турмуш тарзига ўргатувчи, руҳий-маънавий жиҳатдан она Ватанга садоқат туйғуларини шакллантирувчи ноёб восита, кенг қўламли ислохотлар даврида мамлакат иқтисодиётининг ривожланиш кўрсаткичини белгиловчи муҳим омил сифатида эътибор қаратишни тақозо этмоқда.

Мустақилликдан кейин жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш учун бир қатор Президент фармон ва қарорлари қабул қилинди. Жумладан 2019-йил, 4-декабрдаги ПФ-5887-сонли “Ўзбекистонда футболни ривожлантиришни мутлақо янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари” тўғрисида ва 2020-йил 30-октябрдаги “Соғлом турмуш тарзини кенг тадбиқ этиш ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6099-сонли фармонлари бунга яққол мисолдир. Қабул қилинган фармон ва қарорлар аҳолини саломатлигини мустахкамлаш, жисмоний тарбия ва спортни оммавийлаштириш ҳамда ривожлантиришда асосий омил бўлиб келмоқда [1].

Долзарблиги. Мини футболда мусобақаларни ташкил қилиш ва ўтказишда ўйин қоидаларини тулиқ билмаслик мусобақани адолатли ўтишига тўсқинлик қилиб турли тортишувларга сабаб бўлади.

Тадқиқотнинг мақсади. Жисмоний маданият таълим йўналишининг 3-босқич талабалари ўртасида мини футбол мусобақа қоидалари бўйича сўровнома ўтказиб, талабаларнинг мусобақа қоидаларини билиш даражасини аниқлаш ва камчиликларини бартараф этишда услубий ёрдам кўрсатиш.

Мини футбол ўйини бутун дунёда ва бизнинг Ўзбекистонда ҳам оммавий спорт турларидан бири бўлиб аҳоли ўртасида севиб ўйнайдиган спорт тури ҳисобланади. Ўзбекистонда ҳар йили мини футбол бўйича жуда кўп мусобақалар ўтказиб келинмоқда. Мини футбол бўйича мусобақаларни ташкил қилиш ва ўтказишда ўйин қоидаларини тулиқ билмаслик мусобақани адолатли ўтишига тўсқинлик қилиб турли тортишувларга сабаб бўлишини инобатга олиб Чирчиқ давлат педагогика институти “Жисмоний маданият” таълим йўналишининг 3-босқич талабалари ўртасида мини футбол мусобақа қоидаларига оид тезкор сўровнома ўтказдик.

Сўровномада Чирчиқ давлат педагогика институти “Жисмоний маданият” таълим йўналиши 3-босқич талабаларининг 10 нафари қатнашди. Бу сўровномада мини футбол мусобақа қоидаларига оид 10 та савол ўртага таълибни муҳокама қилинди.

Анкета сўровномаси бўйича маълумотлар

1-жадвал

№	Савол	Ҳа	Йўқ
1	Мини футбол ўйинида жамоа бир тайм давомида бешта фолдан ортиқ фол олса 6 метрли жарима тўпи тепиладими?	40%	60%
2	Мини футбол ўйинида қизил карточка олган ўйинчининг ўрнига бошқа ўйинчини тушуриш мумкинми?	60%	30%
3	Мини футбол ўйинида дарвозабон ўз ўйинчиси оёғи билан узатган тўпни қўлга олиши мумкинми?	20%	80%
4	Жамоа бир тайм давомида олтинчи фолни олса жарима тўпи 10 метр масофадан амалга ошириладими?	40%	60%
5	Мини футбол ўйинида 2 дақиқа четлаштирилган ўйинчи яна майдонга қайтиб туша оладими?	60%	40%
6	Мини футбол ўйинида дарвозабон тўпни оёғи билан ўйинга кирита оладими?	40%	60%
7	Дарвозабон ўз зонасида қўли билан ушлаб олган тўпни оёғи билан тепиб гол урса ҳисобланадими?	70%	30%

8	Мини футбол ўйинида қизил карточка олган ўйинчининг ўрнига бошқа ўйинчини 2 дақиқадан кейин майдонга тушуриш мумкинми?	70%	30%
9	Бурчакдан тўпни ўйинга киритганда рақиб ўйинчилари 3 метр орқада туриши керакми?	40%	60%
10	Мини футбол ўйинида пенальти 6 метр масофадан бажариладими?	70%	30%

Ўтказилган анкета сўровномаси шуни қўрсатадики, Чирчиқ давлат педагогика институти “Жисмоний маданият” таълим йўналиши 3-босқич талабалари 1-саволга 4 нафар талаба (40%) ҳа, 6 нафар талаба (60%) йўқ дея жавоб беришди. 2-саволга эса 6 нафар талаба (60%) ҳа, 4 нафар талаба (40%) эса йўқ дея жавоб бердилар. 3-саволга 2 нафар талаба (20%) ҳа, 8 нафар талаба (80%) эса йўқ жавобини беришди. 4-саволга 4 нафар талаба (40%) ҳа, 6 нафар талаба (60%) эса йўқ деб жавобини беришди. 5-саволга 6 нафар талаба (60%) ҳа, 4 нафар талаба (40%) эса йўқ деб жавобини беришди. 6-саволга 4 нафар талаба (40%) ҳа, 6 нафар талаба (60%) эса йўқ деб жавобини беришди. 7-саволга 7 нафар талаба (70%) ҳа, 3 нафар талаба (30%) эса йўқ деб жавобини беришди. 8-саволга 7 нафар талаба (70%) ҳа, 3 нафар талаба (30%) эса йўқ деб жавобини беришди. 9-саволга 4 нафар талаба (40%) ҳа, 6 нафар талаба (60%) эса йўқ деб жавоб бердилар. Охириги 10-саволга 7 нафар талаба (70%) ва 3 талаба (30%) йўқ деб жавоб беришди.

Анкета сўравномаси натижалари

2-жадвал

Савол	Тўғри жавоб		Нотўғри жавоб	
	сон	Фоизи %	сон	Фоизи %
Биринчи савол	6	60%	4	40%
Иккинчи савол	6	60%	4	40%
Учинчи савол	8	80%	2	20%
Тўртинчи савол	4	40%	6	60%
Бешинчи савол	6	60%	4	40%
Олтинчи савол	4	40%	6	60%
Еттинчи савол	7	70%	3	30%
Саккизинчи савол	7	70%	3	30%
Тўққизинчи савол	6	60%	4	40%
Ўнинчи савол	7	70%	3	30%
Жами	10	61%	10	39%

Чирчиқ давлат педагогика институти “Жисмоний маданият” таълим йўналиши 3-босқич талабалари мини футбол мусобақа қоидалари бўйича берилган 10 та саволларга 61% тўғри, 39% нотўғри жавоб беришган. Мини футбол мусобақа қоидалари юзасидан “Жисмоний маданият” таълим йўналиши 3-босқич талабалари томонидан берилган нотўғри жавоблар таҳлил қилиниб талабаларга тўғри маълумотлар тушунтирилди.

Хулоса. Олий таълим муассасаларида фақат мутахассислик дарсларини олиб бориш билан чикланиб қолмасдан, спорт ўйинлари, мини футбол бўйича олий ўқув юртлири ўртасида ўртоқлик ва расмий мусобақаларни ташкил этиш, талабаларга спорт ўйинлари, мини футбол мусобақа қоидаларини мунтазам ўргатиб бориш ва мусобақаларда ҳакамлик қилишга жалб этиш муҳим аҳамиятга эгадир. Талабаларни гуруҳлар, факультетлар ўртасида бўладиган мусобақаларда ҳакамлик қилишга ўргатиш, талабаларда спорт турларига ва мусобақа қоидаларига қизиқишни опиради.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2019-йил, 4-декабрдаги “Ўзбекистонда футболни ривожлантиришни мутлақо янги босқичига олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5887-сонли Фармони.
2. FIFA футбол, Ўйин қоидалари., Международная Федерация Футбольных Ассоциаций., 2021-2021 йил.
3. Хабибуллаев С.Х., Жисмоний тарбия дарсларида спорт ўйинлари қоидаларини ўргатишнинг педагогик механизмларини такомиллаштириш., ACADEMIC RESEARCH in EDUCATIONAL SCIENCES., Volume 1, Issue 3, 2020 Ноябрь., 1150-1156-бетлар.
4. Хабибуллаев С.Х. (2020). Жисмоний тарбия дарсларида спорт ўйинлари қоидаларини ўргатишнинг педагогик механизмларини такомиллаштириш. Муғаллим., №6, 143-146 бетлар.
5. Хабибуллаев С.Х. (2020). Умумий ўрта таълим мактабларида спорт тўғрақларини ташкил этишнинг самарали усули. Мактаб ва ҳаёт, №2, 23-25.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада мини футбол мусобақаларини ташкил қилиш ва ўтказишда муҳим бўлган мусобақа ўйин қоидалари юзасидан анкета сўровномаси ўтказилиб берилган нотўғри саволларга асосли тўғри маълумотлар берилган.

РЕЗЮМЕ

В данной статье представлена точная информация, основанная на неправильных вопросах анкетного опроса о правилах игры, которые важны при организации и проведении соревнований по мини-футболу.

SUMMARY

This article provides accurate information based on incorrect questionnaire questions about the rules of the game, which are important in organizing and running futsal competitions.

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ТЕЗКОР-КУЧ СИФАТЛАРИНИ АМАЛИЁТГА ТАТБИҚ ЭТИШ

Шадиев А.Ё.

*Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институтини
“Спорт ва чақириққача ҳарбий таълим” факультетини “Жисмоний маданият”
кафедраси ўқитувчиси*

Tayanch soʻzlar: билим, кўникма, малака, тезкорлик, куч, тактика, инерция.

Ключевые слова: знания, умения, навыки, быстрота, сила, тактика, инерция.

Key words: knowledge, skills, qualifications, agility, strength, tactics, inertia.

Республикаимизда охириги йилларда жисмоний тарбия ва спортни оммалаштириш, аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш, имкониятлари чекланган шахсларнинг жисмоний реабилитацияси учун зарур шарт-шароитлар яратиш ҳамда мамлакатнинг халқаро спорт майдонларида муносиб иштирок этишини таъминлаш борасида изчил чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Шу билан бирга, жисмоний тарбия ва спорт соҳасида аҳоли соғлигини мустаҳкамлашга қўмаклашадиган аниқ дастурларни амалиётга жорий этиш, ёшларни

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 1/1**

Нөкис — 2022

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 17.02.2022. Форматы 60x84¹/₁₆

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.

Тошкент ш., Х. Бойкаро, 51